

УДК 378.22.016-057.87:78

ЗОЯ ТКАЧЕНКО

Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ З ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ

У статті розглядаються основні методи формування вокальних навичок майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях з постановки голосу, а також здійснюється огляд розспівок на різні види техніки, які є найбільш ефективними в процесі підготовки голосового апарату виконавця до якісного співу.

Ключові слова: майбутні вчителі музичного мистецтва, методи вокального розвитку, вокальні навички, розспівки.

Постановка проблеми. Реформування освітянської сфери вимагає від учителів творчого самовиявлення, професійної компетентності, здатності до саморозвитку та самоосвіти для забезпечення високого рівня освіченості, особистісного й духовного становлення своїх учнів. Значне місце у професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва посідає вокально-методична підготовка, яка формує музичну культуру особистості, і потребує постійного вдосконалення.

Формування вокальних навичок майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях з постановки голосу спрямовується на вирішення задач, пов'язаних з майбутньою професією студентів, тобто з роботою в загальноосвітній школі та різноманітних позашкільних закладах. Результатом цього процесу повинно стати досконале оволодіння основами співацького дихання, вірною позицією звучання голосу, різними видами голосоведення, динамікою звуку, співацькою орфоєпією, вірною співацькою артикуляцією та чіткою дикцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на дану проблему нами здійснено її теоретичне осмислення і з'ясовано, що видатні науковці минулого і сьогодення концентрували свою увагу на успішній професійній діяльності особистості в залежності від її природних нахилів, здібностей і вмінь (Я.А. Коменський, А.Д. Дістервег, Г.С. Сковорода); на поєднанні педагогічних здібностей і педагогічній майстерності (К.Д. Ушинський, С.В. Шацький, В.О. Сухомлинський); на теоретичних основах формування особистості вчителя в процесі професійної підготовки (Ф. Гоноболін, М. Кухарев, Н. Кузьміна та інші); на особливостях професійної підготовки майбутнього вчителя (А.Алексюк, Н.Андрієвська, О.Апраксіна, Н.Ничкало, О.Пехота, Т.Сущенко та інші).

Педагогічні умови вдосконалення виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва - предмет дослідження таких науковців як Н.Андрійчук, В.Антонюк, Л.Василенко, Л.Дерев'янка, Л.Дмитрієв, А.Єгоров, А.Менабені, В.Морозов, В.Ємельянов, Н.Самохіна, О.Стахевич, В.Федоришин, В.Юшманов, Ю. Юцевич та ін. Питання вокальної підготовки майбутнього вчителя музики широко висвітлене в працях Б.Асаф'єва, О.Апраксіної, М.Леонтовича, К.Стеценка, Д.Кабалевського та ін.

Ретроспективний аналіз наукових досліджень з теми формування вокальних навичок майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях з постановки голосу дозволив зробити висновок, що попри надзвичайну важливість та актуальність цього питання, лишається недостатньо дослідженою.

Мета статті - висвітлити та проаналізувати основні методи формування вокальних навичок майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях з постановки голосу.

Виклад основного матеріалу. Розвиток вокальних навичок майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях з постановки голосу вважається одним з актуальних питань, яке намагаються вирішити викладачі музично-педагогічних та мистецьких факультетів педагогічних університетів.

Постановка голосу - це процес одночасного формування слухових і м'язових співацьких навичок, спрямованих на вироблення вокальних навичок. Підвищенню ефективності процесу навчання у класі з постановки голосу сприяє розвиток основних вокальних навичок, таких як активізація артикуляційного апарату, вдосконалення дихання, звуковедення, зміцнення верхнього і нижнього регістру співацького діапазону. Одним з найважливіших елементів роботи над постановкою голосу є процес звукоутворення, робота над ним може тривати протягом усього навчання майбутнього вчителя музичного мистецтва у вищому навчальному закладі.

Особливе місце у навчально-виховному процесі належить розвитку вокального слуху, адже слух вокаліста - це комплекс психічних та інтелектуальних здатностей сприймати та відтворювати звукові враження, орієнтуючись на висотні й ладові співвідношення звуків, темброву належність, метроритмічну організованість, ритмічні послідовності й комбінації, динамічні відтінки та їх розвиток, гармонічні засоби та процеси, структуру творів музичного мистецтва, а також здатність зберігати у своїй свідомості музичну інформацію, необхідну для професійної діяльності [2].

На заняттях з постановки голосу ми намагаємося навчити студента імітувати звуки, зміцнюючи при цьому дихання, знаходячи потрібні відчуття у формуванні звукової культури.

У сучасній системі постановки голосу метод показу голосом дає бажані результати в тому випадку, коли педагог має добре розвинений вокальний слух, педагогічний дар, грамотне володіння системою педагогічних прийомів та знаннями в галузі фізіології та анатомії голосового апарату, психології, акустики тощо. «Показ звучання своїм голосом дозволяє вплинути на голосову функцію у цілому й організувати її у необхідному

напрямку, а оскільки показ звуку безпосередньо впливає на орган слуху і зору, його застосування тісно пов'язане зі здібністю до імітації. Імітація є найкоротшим шляхом до засвоєння вокальних навичок» [3, с. 36].

Необхідною частиною постановки голосу є розспівки. Це система вправ для зміцнення та розвитку основних вокальних навичок, комплекс вправ для голосових зв'язок. Розспівки дають можливість цілеспрямованого, послідовного і свідомого розвитку вокальної техніки і є найкращою формою створення творчого тону і приведення голосового апарату в робочий стан, а також закріплення основних вокальних навичок. З метою формування вокальних навичок використовуються вокальні вправи для розспівування (тобто, розігрівання голосового апарату); для усунення недоліків голосу (вирівнювання реєстрів, виховання високої співацької позиції та чистоти інтонування); для розвитку голосу (розширення діапазону, спів без сипу, на опорі).

Розспівки дозволяють зупинятися на окремих складних елементах вокальної техніки, тренувати їх до автоматичної звички, поступово розширюючи діапазон вокальних навичок. Розспівки підвищують загальний тонус організму співака, викликають стан творчого збудження і стимулюють творчу активність. При постійному тренуванні голосу, на вокальних вправах, що систематично чергуються, розвивається умовний рефлекс готовності до тривалої, систематичної, повноцінної роботи, що є необхідною передумовою професіоналізму.

Ефективне оволодіння вокальними навичками майбутніми учителями музичного мистецтва на заняттях з постановки голосу можливе лише у поєднанні з самостійною роботою. Підготовча самостійна робота створює сприятливі умови для засвоєння вокальних навичок на заняттях. Це розучування музично-літературного тексту нового твору, мелодії вокалізу, вокальні вправи на звільнення чи укріплення м'язів голосового апарату, самостійне розспівування, прослуховування записів видатних співаків.

До тренувальної роботи, яка допомагає засвоєнню, закріпленню та розвитку вокальних навичок, відносяться вправи на виконання вокально-технічних, художніх завдань, спів вокалізу або вокального твору вдома.

Особливо важливим є метод самостійного розспівування, щоденна так звана «ранкова» гімнастика голосу яка здійснюється студентом за попередніми вказівками педагога. Ефективним є, наприклад, виконання вправ на *staccato* закритим ротом. Це сприяє фіксації опори дихання і тим самим закріплює її. Вправи виконуються рівно з твердою атакою кожного звуку з повним змиканням голосових складок і диханням за допомогою активних рухів діафрагми.

Одним із важливих чинників у підготовці майбутнього вчителя музики є формування умінь психотехніки, цей процес відбувається на основі теорії К.Станіславського. Особливу увагу К.Станіславський приділяв питанням аналізу психічного стану акторів, умінням у конкретній ситуації керувати ним і приймати творчі рішення. Видатний режисер писав: «Головне завдання психотехніки – підвести актора до такого самопочуття, за якого у

артиста зароджується підсвідомий творчий процес найорганічнішої природи... Психотехніка вчить свідомо виконувати в логічному і послідовному порядку всі необхідні елементи ...» [5, с. 355].

Співак повинен стояти вільно, прямо, з добре розгорнутою грудною клітиною і вільними руками. Він повинен контролювати свободу м'язів під час співу. У створенні образу та його відтворенні виконавець перш за все висловлює власні думки і почуття. Як відмічав Ф. Шаляпін: «Зрозумів я раз і назавжди, безповоротно – математична правильність у музиці і найкращий голос мертві до тих пір, доки математика і музика не заповнені почуттям і уявою» [6, с. 276].

Виконавська діяльність постає як динамічна система, складовими якої є композиторська творчість, творчість інтерпретатора та слухацька «співтворчість». Аналіз наукової літератури виявив наявність різноманітних підходів до визначення сутності виконавського мистецтва та його окремих характеристик. Так, на думку М. Кагана, виконавство є «повноцінним видом художньої творчості, поряд з діяльністю композитора, «драматурга» [8].

З метою вироблення виконавських навичок застосовуються такі вокальні вправи, які допомагають передати художній образ виконуваного твору. Систематичне виконання вокальних вправ дає змогу заглибити труднощі голосоутворення і виконувати більш важливі вокальні завдання, наприклад, такі як уміння розкривати й інтерпретувати художні образи в музичному творі, розкривати в ньому якісно нові риси тощо.

Результатом апробації сукупності форм, методів, педагогічних прийомів, направлених на їх розвиток у процесі практичної діяльності (тренувальні вправи, репетиційний процес, концертна діяльність) є вокальні навички. Формування вокальних навичок спрямоване на вирішення задач, пов'язаних з майбутньою професією студентів, тобто з роботою в загальноосвітній школі та різноманітних позашкільних закладах. Результатом цього процесу повинно стати володіння основами співацького дихання, вірною позицією звучання голосу, різними видами голосоведення, динамікою звуку, співацькою орфоєпією, вірною співацькою артикуляцією та чіткою дикцією.

Навички – це дії, вироблені шляхом багаторазового повторення з метою свідомого оволодіння спеціальними знаннями, вміннями, практичним досвідом. Ґрунтуючись на аналізі науково-педагогічних джерел вокальні навички майбутніх вчителів музичного мистецтва нами трактуються як вокальні вміння, доведені до автоматизму в процесі багаторазового повторення.

Отже, процес формування вокальних навичок майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях з постановки голосу зводиться до правильної організації дихання, формування м'якої атаки звуку, формування виконавської навички сполучення голосних з приголосними, застосовування активної артикуляції, співацької постави, формування уявлення про чистоту інтонації.

Висновки і перспективи подальших розвідок напрямку. В умовах розвитку вищої школи пріоритетного значення набувають процеси оновлення змісту та методів навчання студентів. Зокрема, в царині музичної освіти особливо важливими постають питання вдосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музики, одним із провідних компонентів якої виступає формування комплексу музично-виконавських знань, умінь та навичок студентів.

Розкриваючи особливості процесу формування вокальних навичок на заняттях з постановки голосу ми намагалися оптимізувати процес підготовки студентів мистецького факультету до роботи з учнівськими вокальними колективами, підвищити теоретико-методичний рівень, сценічно-виконавську культуру та рівень професійної майстерності майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективним вбачається дослідження процесу формування вокальних навичок студентів на заняттях з постановки голосу в контексті наукових підходів до запровадження інноваційних методів навчання у системі вищої педагогічної освіти з метою підвищення професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, здатних продемонструвати результати своїх творчих пошуків.

Список використаних джерел

1. Болгарський А. Г. Музична культура в системі підготовки майбутнього вчителя музики / А. Г. Болгарський // Науковий часопис Проблеми підготовки сучасного вчителя № 5 (Ч. 1), 2012 47 НПУ імені М. П. Драгоманова : збірник наукових праць. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. – К. : НПУ, 2004. – Вип. 1(6). – С. 7–14.
2. Ветлугина Н.О. Музыкальное развитие ребенка. - М., 1968. - 123 с.
3. Вопросы физиологии пения и вокальной методики. Труды ГМПИ им. Гнесиных. – Вып. 25. – М., 1975. – 168 с.
4. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва : (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / К.: Освіта України, 2008. — 274 с.
5. Пляченко Т.М. Методика викладання вокалу: Навчально-методичний посібник для студентів мистецького факультету. – Кіровоград: КДПУ, 2005. – 80 с.
6. Станиславский К.С. Мастерство актера в терминах и определениях / К. С. Станиславский. – М., 1961. – 316 с.
7. Шаляпин Ф. И. Литературное наследство : в 2-х томах / Ф. И. Шаляпин. – М., 1957. – Т. 1. – 397 с.
8. Каган М. С. Морфология искусства: историко-теоретическое исследование внутреннего строения мира искусств / М. С. Каган – Л.: Искусство, 1970. – С.348.

Стаття надійшла до редакції 21.08.2015 р.

Ткаченко З.

Кировоградский государственный педагогический университет
имени В. Винниченко, Украина

**ФОРМИРОВАНИЕ ВОКАЛЬНЫХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА НА ЗАНЯТИЯХ ПО ПОСТАНОВКЕ ГОЛОСА**

В статье рассматриваются основные методы формирования вокальных навыков будущих учителей музыкального искусства на занятиях по постановке голоса, а также осуществляется обзор распевок на разные виды техники, которые являются наиболее эффективными в процессе підготовки гогового аппарата исполнителя к качественному пению.

***Ключевые слова:** будущие учителя музыкального искусства, методы вокального развития, вокальне навьки, распевки.*

Tkachenko Z.

Kirovograd State Pedagogical universitet named after V. Vynnychenko, Ukraine

**FORMATION OF FUTURE TEACHERS VOCAL SKILLS OF MUSICAL ART IN THE
CLASSROOM FOR VOICE TRAINING**

In the article the basic methods of forming of vocal skills of future teachers of musical art are examined on employments after the voice training and also the review of vocal exercises is carried out on the different types of technique, which are most effective in the process of preparation of vocal vehicle of performer to the high-quality singing. Forming of vocal skills of future teachers of musical art on employments after the voice training heads for the decision of tasks, students related to the future profession, that with work at general school and various out-of-school establishments. A perfect capture must become the result of this process by bases of breathing of singer, faithful position of sounding of voice, different types of golosovedennya, dynamics of sound, orthoepy of singer, faithful articulation of singer, and clear. Exposing the features of process of forming of vocal skills on employments after the voice training we tried to optimize the process of preparation of students of artistic faculty to work with student's vocal collectives, to promote teoretical-methodical level, stage performance culture and level of proffesional trade of future teachers of musical art.

***Keywords:** future teachers of musical art, methods of vocal development, vocal skills, vocal exercises.*